

Tekst 1

Het juk van de vrijheid

(1) Voor de advocaat is vrijheid: “In een vliegtuig stappen naar een verre bestemming als ik dat wil.” Voor het jongetje is vrijheid dat je zomaar in
5 bomen mag klimmen. De postbode associeert vrijheid met de postduif: “Dat ik overal mag vliegen.” Als je mensen vraagt wat vrijheid voor hen betekent, krijg je heel verschillende
10 antwoorden. Maar in die antwoorden zit wel een patroon. Vrijheid is bevrijd zijn van regels en bemoeizucht van anderen. Deze visie op vrijheid is niet onschuldig en heeft grote maat-
15 schappelijke gevolgen. Het is een individualistische opvatting van vrijheid, waarin andere mensen al snel gezien worden als een bedreiging van de eigen vrijheid. In zo’n
20 individualistische opvatting van vrijheid zijn we volledig verantwoordelijk voor ons eigen bestaan en daarmee voor de keuzes die we maken. Maximale vrijheid levert zo
25 ook stress en faalangst op.

(2) Een prachtige illustratie van deze paradox van de vrijheid is de aanschaf van een nieuwe spijkerbroek. De keuze is duizelingwekkend. Je
30 kan kiezen uit talloos veel modellen (rits of knopen, *raw denim* of *stone washed*, *slim fit*, *regular fit* en ga zo maar door). Uiteindelijk koop je een broek die beter zit dan ooit tevoren.
35 Toch ben je niet gelukkig. Omdat je zo veel keuze had, ben je bang dat je de perfecte broek hebt gemist. Wat overheerst, is niet de winst ten opzichte van wat je had, maar het
40 verlies ten opzichte van wat je had kunnen krijgen. We zijn van onze toegenomen vrijheid niet gelukkiger

geworden. Ze verlamt mensen.

(3) De angst om verkeerde keuzes te
45 maken speelt niet alleen bij triviale zaken als de aanschaf van een spijkerbroek. Die angst steekt ook de kop op bij het kiezen van een studie, het kiezen van een partner, het
50 krijgen van kinderen. Dit leidt tot uitstelgedrag. We willen alle opties openhouden. Vrijheid is dan niet doen wat je wilt, maar de mogelijk-
55 heid openhouden om later te doen wat je wilt. Maar dat later wordt steeds later. Wat zich hier wreekt, is dat iets te kiezen hebben, wordt gezien als vrijheid, maar gekozen
60 hebben, voelt als een verplichting. Dan zit je vast aan de gevolgen van je keuzes. Dan heb je een studie gekozen. Dan heb je een baan. Dan ben je getrouwd. Dan heb je kinde-
65 ren. De vrijheid van vandaag is de verplichting van morgen. Op deze manier is het begrip vrijheid ge-
definieerd.

(4) Om te begrijpen hoe het kan dat vrijheid ook een last geworden is,
70 duiken we de geschiedenis in. Bij vrijheid moeten veel mensen altijd denken aan het einde van de Tweede Wereldoorlog. Maar na de bevrijding van de Duitsers volgen nog vele
75 bevrijdingen waarbij de persoonlijke vrijheid steeds meer centraal staat. In de jaren zestig en zeventig komen jongeren in opstand tegen de betutteling door ouders. Ze willen zich be-
80 vrijden van knellende tradities en een bekrompen moraal. Ze willen laten zien wie ze zijn en zich bevrijden van de bedilzucht van de gevestigde orde. Ze willen zich bevrijden, zelfs

85 van het arbeidsethos en van de
commercie. Elke bemoeienis van
buiten geldt als een inbreuk op de
individuele vrijheid.

(5) Dit radicale vrijheidsbegrip werd
geïnspireerd door denkers zoals
90 Jean-Paul Sartre. Hij stelt dat als
God niet bestaat de mens vrij is in de
keuzes die hij maakt. Maar dat be-
tekent ook dat de mens volledig
95 verantwoordelijk is voor de gevolgen
van die keuzes, zowel voor zichzelf
als voor de mensheid als geheel. Hij
moet daarom zijn vrijheid vertalen in
actie voor de mensheid. Sartre wordt
100 daarmee niet alleen een profeet van
de revolutie, maar hij zadelt mensen
ook op met een loodzwaar vrijheids-
begrip. Als het misgaat, kunnen we
de verantwoordelijkheid op niemand
105 anders afschuiven en zijn we zelf
to blame. De groei van het aantal
mensen met depressieve klachten
heeft te maken met de opkomst van
dit loodzware vrijheidsbegrip.

110 Mensen dreigen aan hun eigen hoge
verwachtingen ten onder te gaan.
(6) Het vrijheidsbegrip waarin de
mens zich loszingt van zijn omgeving
past ook wonderwel bij het idee van
115 de *homo economicus* die alleen zijn
eigen belang nastreeft. In de ideolo-
gie van de vrije markt bakt de bakker
geen brood uit caritas, maar om daar
zelf aan te verdienen. De onzichtbare
120 hand van de vrije markt zorgt ervoor
dat de mens in zijn streven om zijn
eigen belang te dienen ook het alge-
mene belang dient. Maar deze inter-
pretatie van het vrijemarktdenken
125 heeft ook een keerzijde. De vrije
markt leidt namelijk gemakkelijk tot
weinig winnaars en veel verliezers.
Zo wordt vrijheid de vrijheid van de
sterksten.

130 (7) Om weerwerk te bieden aan de
schaduwkanten van onze vrijheids-
liefde, zoals de stress en de faal-
angst, moeten we op zoek naar een
andere vrijheidsopvatting, namelijk
135 de opvatting die vrijheid aan identiteit
koppelt. Vrijheid is de mogelijkheid
om je identiteit tot uitdrukking te
brengen. Wie vrijheid koppelt aan
identiteit neemt afstand van de
140 individualistische opvatting van vrij-
heid. Mensen drukken hun identiteit
immers uit door hun verbindingen
met anderen. Ik ben vader. Ik ben lid
van de vakbond. Ik ben vrijwilliger.

145 (8) Deze verbondenheid zien we
terug in twee idealen van de leuze
van de Franse revolutie: gelijkheid en
broederschap. Gelijkheid is een voor-
waarde voor vrijheid voor iedereen.

150 Aanhangers van de vrije markt
wimpelen dat weg met het argument
dat ongelijkheid goed is voor de
economie en dat daar uiteindelijk ook
de mensen aan de onderkant van de
155 samenleving van profiteren: wordt er
niets verdiend, dan valt er ook niets
te verdelen. Internationaal vergelij-
kend onderzoek laat echter zien dat
er geen verband is tussen de mate
160 van inkomensongelijkheid en econo-
mische groei. Wel is het zo dat een
economie met volledige gelijkheid
slecht is voor de motivatie van de
burgers om te ondernemen. Het is
165 echter een denkfout om daaruit te
concluderen dat meer ongelijkheid
leidt tot meer economische groei. De
economische voordelen van ongelijk-
heid zijn dus een mythe, de sociale
170 nadelen zijn daarentegen reëel.
Wereldwijd zijn er cijfers verzameld
over tienerzwangerschap, levens-
verwachting, moorden, obesitas en
onderwijsprestaties in verschillende
175 landen. Het blijkt dat de mate van
inkomensgelijkheid doorslaggevend
is voor succes of geen succes.

(9) We kunnen alleen kiezen voor meer gelijkheid als we ons met elkaar verbonden voelen. En zoals we hebben gezien is dat met onze keuze voor een heel individualistische opvatting van vrijheid lastig. Waarom zouden we ons om elkaar bekommeren? Veel mensen denken dat geloven in broederschap naïef is. Mensen zijn toch egoïstische wezens die alleen hun eigen belang nastreven? Nieuwe wetenschappelijke inzichten leren ons dat dit beeld niet klopt. Mensen zijn juist groepsdieren. Hersenonderzoek laat zien dat mensen pijn ervaren als ze worden buitengesloten. Het onderzoek laat ook zien dat sociaal gedrag besmettelijk is. Als anderen aardig zijn, zijn wij dat ook.

(10) Dit betekent niet dat broederschap vanzelf ontstaat. De meeste mensen stellen zich sociaal op, maar niet alleen goed gedrag blijkt besmettelijk te zijn, slecht gedrag ook. Zodra mensen vermoeden dat anderen de boel flessen, zijn ze niet meer bereid om zichzelf sociaal op te stellen. Deze uitkomst is van groot belang voor de inrichting van de samenleving. In een grootschalige, bureaucratische organisatie als onze samenleving overheerst eerder het wantrouwen dan het vertrouwen: mensen hebben het idee dat de onpersoonlijke instituties geen recht doen aan hun omstandigheden en vrezen bovendien dat anderen erin slagen misbruik te maken van de voorzieningen. Het is daarom noodzakelijk om het potentieel voor broederschap op een andere manier te mobiliseren. Het is moeilijker om vertrouwen te hebben in vreemden dan in mensen die je kent. Een beroep op broederschap werkt daarom niet in grootschalige verbanden. De bereid-

heid om iets voor elkaar te doen, neemt juist toe in kleinschalige verbanden.

(11) Net als vrijheid en gelijkheid heeft ook broederschap een schaduwkant. Broederschap kan leiden tot dwingend conformisme waardoor op den duur andersdenkenden kunnen worden uitgesloten. De neiging om vooral iets over te hebben voor mensen die je kunt vertrouwen en die op je lijken, kan ontaarden in groepsvorming. Broederschap wordt dan gevoed met vijandigheid tegen buitenstaanders. Het is de harde achterkant van de onderlinge saamhorigheid. Het is daarom van belang om geen van de idealen te verabsoluteren. Opgelegd conformisme tast de vrijheid aan. Vijanddenken tast de gelijkheid aan.

(12) In de Franse revolutie was 'Vrijheid, Gelijkheid, Broederschap' niet voor niets één leuze. Het ene ideaal kon niet zonder het andere. Het gaat altijd om het streven naar een balans tussen de drie idealen. Maar vandaag de dag is een individualistische opvatting van vrijheid dominant. Dat is ten koste gegaan van gelijkheid en broederschap. Zo hebben we een samenleving gecreëerd waarin vrijheid leidt tot stress, faalangst en wantrouwen. Waarin vrijheid vooral de vrijheid van de sterksten is. Waarin gelijkheid wordt gezien als een overbodige luxe en waar broederschap iets is voor naïeve sukkels. Het is ook een samenleving die op gespannen voet staat met de menselijke aard, want mensen zijn groepsdieren. Wat we met onze individualistische vrijheidsopvatting ook opgeven, is het idee van een collectieve lotsbestemming. We zien onszelf als meester over ons eigen bestaan, maar beschouwen de

wereld als een onveranderlijk ge-
geven. Dat is een enorme vrijwillige
beperking van onze vrijheid. Het
275 moet daarom mogelijk zijn om een
samenleving te creëren met meer

vrijheid, gelijkheid en broederschap.
Een samenleving waarin mensen
beseffen dat ze anderen nodig heb-
280 ben om te worden wie ze willen zijn.

naar: Pieter Hilhorst

uit: De Groene Amsterdammer, 18 april 2012

Tekst 1 Het juk van de vrijheid

De tekst 'Het juk van de vrijheid' kan door middel van onderstaande kopjes in achtereenvolgens vijf delen worden onderverdeeld:

deel 1: Wat is vrijheid?

deel 2: Vrijheid en individueel belang

deel 3: Vrijheid en verbondenheid

deel 4: Vrijheid en vertrouwen

deel 5: Slot

- 1p **1** Bij welke alinea begint deel 2, 'Vrijheid en individueel belang'?
- 1p **2** Bij welke alinea begint deel 4, 'Vrijheid en vertrouwen'?

In plaats van het weinigzeggende 'deel 5: Slot' kan er een inhoudelijk kopje boven alinea 12 worden gezet.

- 1p **3** Welk kopje kan het beste worden geplaatst boven alinea 12?
- A Hoop op gedeelde vrijheid
 - B Individueel tegenover collectief belang
 - C Nadelen van vrijheid
 - D Vertrouwen in elkaar

Alinea 1 bestaat voor een deel uit voorbeelden.

- 1p **4** Waaruit bestaat alinea 1 nog meer?
- uit
- A aanleiding en standpunt
 - B conclusie en verklaring
 - C karakterisering en conclusie
 - D verklaring en standpunt

- 1p **5** Welke functie heeft alinea 3 ten opzichte van alinea 2?

Alinea 3

- A beschrijft de gevolgen van uitstelgedrag.
- B generaliseert de paradox van de vrijheid.
- C illustreert hoe steeds meer vrijheid wordt nagestreefd.
- D ontkent het menselijk streven naar vrijheid.

Alinea 12 bevat een samenvatting.

- 1p **6** Wat bevat alinea 12 daarnaast?
- A een aanbeveling en een conclusie
 - B een beoordeling en een conclusie
 - C een oproep en een verklaring
 - D een oproep en een waarschuwing

Alinea 8 bevat een op zichzelf staande redenering. Van verschillende zinnen uit deze alinea kun je de functie binnen deze redenering aangeven.

- 3p 7 Neem de nummers uit onderstaand schema over op je antwoordblad en noteer daar de juiste termen bij. Van één zin is de functie al gegeven in het schema.

Je mag voor je antwoord kiezen uit:

conclusie, constatering, definitie, doelstelling, nuancering, oorzaak, oplossing, stelling, tegenwerping, uitbreiding, voorwaarde en weerlegging.

Gelijkheid is ... voor iedereen. (regels 148-149)	1
Aanhangers van ... te verdelen. (regels 150-157)	2
Internationaal vergelijkend ... economische groei. (regels 157-161)	3
Wel is ... te ondernemen. (regels 161-164)	4
Het is ... economische groei. (regels 164-167)	5 tegenwerping
De economische ... daarentegen reëel. (regels 167-170)	6

“De economische voordelen van ongelijkheid zijn dus een mythe, de sociale nadelen zijn daarentegen reëel.” (regels 167-170)

- 1p 8 Met wat voor soort argumentatie wordt deze bewering in de tekst ondersteund?

met argumentatie op basis van

- A feiten
- B oorzaak en gevolg
- C voorbeelden
- D voor- en nadelen

In alinea 10 wordt gesteld: “Dit betekent niet dat broederschap vanzelf ontstaat.” (regels 198-199)

- 1p 9 Wanneer ontstaat broederschap volgens de tekst?

Broederschap ontstaat wanneer

- A iedereen aardig doet en er geen redenen zijn om elkaar te bedriegen.
- B instituties recht doen aan onze persoonlijke omstandigheden.
- C we in een sfeer van vertrouwen bereid zijn iets voor de ander te doen.
- D we ons solidair opstellen tegenover mensen die op ons lijken.

- In alinea 11 wordt gesteld: “Net als vrijheid en gelijkheid heeft ook broederschap een schaduwkant.” (regels 228-230)
- 4p 10 Vat voor de twee begrippen vrijheid en broederschap afzonderlijk en in eigen woorden samen
- wat de schaduwkanten zijn en
 - waartoe deze schaduwkanten leiden.
- Gebruik voor je antwoord niet meer dan 60 woorden. Bij overschrijding van het maximum aantal woorden vindt puntenaftrek plaats.
- 1p 11 Welke van onderstaande formuleringen geeft het beste de hoofdgedachte van de tekst ‘Het juk van de vrijheid’ weer?
- Er zal meer vrijheid ontstaan als we
- A afstappen van de individualistische opvatting van vrijheid en ons meer richten op de positieve kanten van het vrijemarktdenken.
 - B het vrijheidsbegrip verbinden aan anderen en niet alleen aan onze eigen keuzen.
 - C ons socialer opstellen naar anderen, want mensen zijn groepsdieren, zoals uit onderzoek blijkt.
 - D tot meer inkomensnivellering komen en tegelijkertijd het vrijemarktdenken wordt beteugeld.
- 1p 12 Welke uitspraak over de tekst ‘Het juk van de vrijheid’ is juist?
- A De tekst illustreert de verschillende relaties tussen de begrippen vrijheid, gelijkheid en broederschap, dus is de tekst beschouwend van aard.
 - B De tekst bevat een krachtige oproep om meer vertrouwen te hebben in onbekenden, dus is de tekst activerend van aard.
 - C In de tekst wordt beargumenteerd waarom we vrijheid beter op een andere manier kunnen beleven, dus is de tekst betogend van aard.
 - D In de tekst worden moderne opvattingen over vrijheid besproken en toegelicht, dus is de tekst uiteenzettend van aard.
- 3p 13 De tekst heeft als titel ‘Het juk van de vrijheid’.
- Leg deze titel uit.
- De tekst lijkt te beschrijven hoe een ideale maatschappij kan worden bereikt.
- 1p 14 Welke van onderstaande factoren komt in de tekst **niet** aan de orde?
- A aangeboren individuele talenten en bekwaamheden
 - B de neiging om de eigen individualiteit te laten zien
 - C protesten tegen traditionele normen en waarden
 - D sociale factoren zoals volksgezondheid en criminaliteit

tekstfragment 1

De term gelijkheid blijkt een valkuil. Die suggereert namelijk dat iedereen gelijk moet zijn, maar het gaat in feite over de gelijkheid in verschillen. We komen tot de slotsom dat het nastreven van juridische, sociale en economische gelijkheid, kortom maatschappelijke gelijkheid inderdaad waardevol is, maar dat het nastreven van gelijkheid op het niveau van het individu al snel uitkomt bij extreme ideologieën die streven naar een volk waarin iedereen 'gelijk' is, er hetzelfde uitziet – zoals Hitler met zijn Arische ras beoogde. “We zijn nog steeds ongelijk en dat is maar goed ook!” wordt dus de leus. Mits die ongelijkheid gewaarborgd wordt door de juridische en sociale gelijkheid.

naar: www.geloofongeloof.nl

- 2p **15** Leg uit hoe volgens tekstfragment 1 maatschappelijke gelijkheid en individuele ongelijkheid zich tot elkaar verhouden. Gebruik voor je antwoord niet meer dan 15 woorden.

In tekstfragment 1 wordt ingegaan op de relatie tussen maatschappelijke en individuele gelijkheid.

- 1p **16** Hoe wordt deze relatie in de hoofdtekst aangeduid? Citeer uit het tekstgedeelte van de alinea's 6 tot en met 8 van de hoofdtekst de zin waarin bedoelde relatie kernachtig wordt benoemd.

tekstfragment 2

Met regelmaat wordt door belastingplichtigen getracht met een beroep op het gelijkheidsbeginsel een fiscaal gunstiger behandeling te bereiken dan de wet voorschrijft. Gevallen die rechtens en feitelijk gelijk zijn, dienen gelijk behandeld te worden en wanneer een gelijk geval in afwijking van de wet gunstiger wordt behandeld, moet dat leiden tot eenzelfde gunstige behandeling van het gelijke geval. Een oud spreekwoord luidt echter: als twee hetzelfde doen, is het niet hetzelfde, en dit spreekwoord gaat (ook in het belastingrecht) nog altijd op. Dit is af te leiden uit vier arresten van de Hoge Raad van 26 februari jl. over de vraag of verschillende het algemeen nut beogende instellingen in de jaren 2001, 2002 en 2004 geen recht van schenking verschuldigd zijn over in die jaren ontvangen schenkingen, omdat zij gelijk dienen te worden behandeld als het Prins Bernard Cultuurfonds en het Nederlandse Rode Kruis. Laatstgenoemde twee instellingen genoten vele jaren een doorlopende kwijtschelding van het recht van schenking.

De Hoge Raad gaat in zijn behandeling niet expliciet in op de vraag of de gevallen gelijk zijn. Daaruit kan worden afgeleid dat de Hoge Raad de gevallen gelijk acht, anders zou de Hoge Raad niet aan de (vervolg)vraag, of de ongelijke behandeling wordt veroorzaakt door een oogmerk van begunstiging, zijn toegekomen. Uit de jurisprudentie van de Hoge Raad kan worden geconcludeerd dat voor de beantwoording van de vraag of sprake is van begunstigend beleid, beslissend is het oogmerk van de inspecteur toen hij de aanslagen regelde zoals hij heeft gedaan. Beslissend is dus niet de voorstelling die de belastingplichtige zich heeft gemaakt van het oogmerk van de inspecteur. Zelfs als daadwerkelijk sprake is van ongelijke behandeling, is er niet direct reden voor toetsing van beleid in het kader van een beroep op het gelijkheidsbeginsel. Er zou immers ook sprake kunnen zijn van onbedoelde fouten: in de uitvoeringssfeer gemaakte fouten vormen geen begunstigend, dus van de wet afwijkend, beleid, zodat toetsing aan het gelijkheidsbeginsel daarbij niet aan de orde is.

naar: www.recht.nl

- 1p 17 Waaruit blijkt volgens tekstfragment 2 dat het gelijkheidsbeginsel niet per definitie leidt tot belastingvoordelen op individueel vlak?
Dat blijkt uit
- A de jurisprudentie die erop wijst dat het oogmerk van inspecteurs leidend is.
 - B de weigering van de Hoge Raad om andere instellingen expliciet te vergelijken met organisaties als het Nederlandse Rode Kruis.
 - C het geciteerde spreekwoord "als twee hetzelfde doen, is het niet hetzelfde".

-
- 2p **18** Om welke reden wordt er in tekstfragment 2 van uitgegaan dat de gevallen in de besproken arresten gelijk zijn aan het Prins Bernard Cultuurfonds en het Nederlandse Rode Kruis?
Gebruik voor je antwoord niet meer dan 20 woorden.
- 3p **19** In welk opzicht wijkt het gelijkheidsbegrip zoals gehanteerd in tekstfragment 2 wezenlijk af van de manier waarop dat begrip wordt gehanteerd in de hoofdtekst?
Gebruik voor je antwoord niet meer dan 30 woorden.

Tekst 2

Digitaal panopticum¹⁾

(1) Er lijkt niet veel meer over van de utopische verwachtingen waarmee de opkomst van internet gepaard ging. Het web zou de traditionele
5 politieke en economische verhoudingen overhoop halen. De verwachting was dat het web de weg zou vrijmaken voor de ultieme bevrijding van het individu. Zo gaven
10 mediatheoreticus Mark Deuze en journalist Henk Blanken in de essaybundel *PopUp* (2007) nog hoog op van de 'Yahoo-generatie', die heel anders met de media zou omgaan,
15 "van alles door elkaar, obsessief communicerend, desnoods over niets, en vooral: loyaal aan niemand en wantrouwig ten opzichte van alles wat met institutionele
20 autoriteiten te maken heeft: zorgverzekeraars, politiek, journalistiek." Onder meer de opkomst van het web zou het lot kunnen bezegelen van de
25 oude media en de traditionele politiek, gedragen door publieke omroepen, dagbladen en politieke partijen.

(2) Nog geen decennium later blijken die utopische verwachtingen naïef en
30 grotendeels achterhaald. De hoeveelheid fora, blogs en informatiebronnen mag fenomenaal toegenomen zijn,

wetenschappers worstelen met de vraag of die groei inderdaad heeft
35 geleid tot meer zeggenschap en politiek *empowerment* van de burgers. Dat het web in landen in crisis, zoals Tunesië en Egypte, een sleutelrol heeft gespeeld wordt door
40 niemand betwist, maar de vraag is hoe blijvend het democratisch potentieel van het web op termijn is. (3) In de ogen van sommige theoretici hebben sociale netwerken en
45 computer- en internetbedrijven zoals Google, Apple en Microsoft omgevingen gecreëerd die de gebruikers autonomie suggereren maar hen in feite onderwerpen aan een nieuw
50 disciplinair regime. Om te mogen meedoen, geeft de gebruiker in het systeem privégegevens en andere data prijs die, onder meer door cookies, profilering mogelijk maken
55 en hij wordt ervoor beloond met de mogelijkheid tot sociale communicatie, informatie, bestellingen en financiële transacties.

(4) Bedrijven en instellingen hanteren
60 uit economische overwegingen dezelfde methoden, waarmee onze identiteit als het ware wordt overgenomen. En aan deze ontwikkeling lijkt voorlopig geen eind te komen.

65 Enerzijds is het aanpassen van de
wet- en regelgeving aan de snelle
technologische ontwikkelingen lastig,
anderzijds zijn overheden huiverig
om maatregelen te nemen uit angst
70 om achterop te raken zoals bedrijven
niet moe worden te beargumenteren.
(5) Uit het gedrag van webgebruikers
blijkt intussen niets van wantrouwen
en trouweloosheid, volgens de
75 auteurs van *PopUp* kenmerkend voor
de ‘Yahoo-generatie’. De gebruikers
lijken te denken dat ze zich geen
zorgen hoeven te maken zolang ze
zelf niets illegaals doen. Ze nemen
80 het voor lief dat Gmail hun
mailverkeer scant, dat bedrijven hun
koopgedrag kunnen volgen en de
iPhone hen precies kan lokaliseren –
in ruil voor de geneugten die het web
85 biedt. Volgens de Amerikaanse jurist

Daniel Solove is het een misvatting
dat privacy in de eerste plaats
betrekking heeft op het verbergen
van bepaalde gedragingen en
90 opvattingen. Privacy gaat om onze
mentale en fysieke autonomie, om
vrijheid van denken en handelen, om
persoonlijke veiligheid en gebor-
genheid. De utopie van ongebreidel-
95 de vrijheid in cyberspace heeft inmid-
dels plaatsgemaakt voor de schrik-
beelden van een digitaal panopticum.
Het gedrag van alle burgers – via
internet en andere apparatuur die
100 ons kan traceren, zoals webcams en
telefoons – wordt tegenwoordig
nauwgezet in kaart gebracht. Een
samenleving kortom die het midden
houdt tussen de werelden van
105 Orwell, Kafka en Huxley²⁾.

naar: Frank van Vree

uit: De Groene Amsterdammer, 13 juni 2012

noot 1 Het woord ‘panopticum’ kent meerdere betekenissen, waaronder:

- een wassenbeeldenmuseum waarin individuen te kijk staan;
- een gevangenis waarin alle cellen vanuit één centraal punt in de gaten gehouden kunnen worden.

noot 2 Orwell, Kafka en Huxley zijn auteurs van boeken met een pessimistische visie op de maatschappij.

Tekst 2 Digitaal panopticum

- In de tekst staat een tegenstelling centraal.
- 1p **20** Citeer uit alinea 1 de kernzin die één lid van deze tegenstelling samenvat.
- 2p **21** Vat de inhoud van alinea 2 samen.
Gebruik voor je antwoord niet meer dan 30 woorden.
Bij overschrijding van het maximum aantal woorden vindt puntenaftrek plaats.

- In de tekst wordt de houding besproken van internetgebruikers, het bedrijfsleven en de overheid ten opzichte van de nadelen die internet en de sociale media met zich meebrengen.
- 6p **22** Neem onderstaand schema over en vat daarin samen welke houding elk van deze groepen volgens de tekst tegen deze nadelen aanneemt en waar die houding uit voortkomt.

groep	houding ten opzichte van internet en sociale media	houding komt voort uit
internetgebruikers		
bedrijfsleven		
overheid		

- 1p **23** Citeer uit de tekst de zin die de hoofdgedachte van de tekst het beste samenvat.
- 1p **24** Hoe kan het tekstdoel van ‘Digitaal Panopticum’ het beste worden omschreven? De tekst wil de lezers
- A bewustmaken van de bezwaren en de risico’s die kleven aan het gebruik van internet en andere digitale communicatiemiddelen.
 - B een kritische houding laten aannemen tegen de rol die de overheid speelt in het gebruik van internet en de sociale media.
 - C ervan bewustmaken dat de voordelen van internet in crisislanden groter is dan in landen waar politieke stabiliteit heerst.
 - D ervan overtuigen dat ze het internet en sociale media beter zoveel mogelijk kunnen mijden vanwege de bezwaren die eraan kleven.

tekstfragment 3

Ondernemers omarmen de sociale media. Maar helemaal zonder gevaar is het gebruik ervan niet. Om te zorgen dat je geen flater slaat op Twitter en Facebook, zijn er deze *do's & don'ts*.

Bezint eer gij begint

Veel mensen gebruiken sociale media 'even tussendoor' om een bericht de wereld in te sturen. Ze *tweeten* bijvoorbeeld dat ze bij een klant op bezoek zijn om te praten over een grote order. Misschien is die klant daar wel helemaal niet van gediend. Of je krijgt tijdens het gesprek te horen dat de order niet doorgaat. De *tweet* is ondertussen wel de wereld ingestuurd en kan soms hardnekkig blijven rondzingen.

Respecteer privacy

Niet iedereen wil graag op internet staan. Pas op met het noemen van namen van mensen op Facebook. Wees voorzichtig met persoonsgegevens. Bedenk goed of iedereen die je op een filmpje hebt staan, wel op YouTube wil verschijnen. Weet dat iedere opname die je maakt die niet op de openbare weg speelt, een mijnenveld van privacyregels met zich meebrengt.

Maak communicatiebeleid voor gebruik van sociale media

Hoe wil je dat jouw bedrijf zich presenteert aan de buitenwereld? Welke waarden zijn belangrijk in je communicatie? Dit soort vragen beantwoord je met communicatiebeleid of met je communicatiestrategie. Dat hoeft geen dik boekwerk te zijn, een paar basisregels op een vel A4 zijn vaak genoeg. Sociale media moeten binnen dat beleid passen en ermee in overeenstemming zijn.

naar: www.mkb servicedesk.nl

-
- De hoofdtekst en tekstfragment 3 verschillen fundamenteel van elkaar doordat ze gericht zijn op andere doelgroepen en op andere tekstdoelen.
- 2p **25** Karakteriseer het verschil tussen beide teksten door van beide het tekstdoel en de doelgroep te benoemen.
Kies bij tekstdoel uit de volgende termen: betogend, beschouwend, expressief of informerend.
- 3p **26** In tekstfragment 3 en in de hoofdtekst wordt er gewaarschuwd voor privacyschending, maar in beide teksten wordt privacyschending op verschillende manieren besproken. Geef aan hoe beide teksten in dit opzicht van elkaar verschillen.
Gebruik voor je antwoord niet meer dan 30 woorden.
- 1p **27** Van wat voor soort argumentatie wordt in tekstfragment 3 voornamelijk gebruikgemaakt?
Van argumentatie op basis van
- A oorzaak en gevolg
 - B vergelijking
 - C voorbeeld

Tekst 3

“Ik voel me veiliger dan op de snelweg in Nederland”

Een dagbladmedewerker blogt een week lang over zijn ervaringen tijdens een bezoek aan de Zuidpool, op uitnodiging van de Amerikaanse National Science Foundation.

- (1) Op de top van Observatory Hill, een vulkanische kegel van een paar honderd meter hoog, staat een groot houten kruis. Al bijna honderd jaar.
- 5 Het werd begin 1913 opgericht ter nagedachtenis van kapitein Robert Scott en zijn expeditiegenoten, die een jaar eerder niet alleen tot de ont-
- 10 hutsende ontdekking kwamen dat ze de race naar de Zuidpool hadden verloren van Roald Amundsen, maar die op de terugweg, slechts 150 kilo-
- 15 meter van hun basis, omkwamen van de kou en honger.
- 15 (2) Een eeuw later ligt aan de voet van Observatory Hill een compleet Antarctisch dorp. McTown, zoals McMurdo Station vaak wordt ge-
- 20 noemd, is een schoolvoorbeeld van een grote wetenschappelijke basis in een onherbergzame omgeving: een samenraapsel van containerachtige gebouwen, loodsen, brandstoftanks en barakken – en een klein kerkje, de
- 25 ‘Chapel of the Snows’, met een gebrandschilderd raam dat uitzicht biedt op Mount Cook.
- (3) McMurdo telt deze maand ruim 900 inwoners: gerenommeerde
- 30 wetenschappers en jonge promovendi, maar ook technici, onderhoudsmonteurs, keukenpersoneel en een kapper. Hier kun je tijdens de lunch aan één tafel zitten met een
- 35 Amerikaanse pinguïnonderzoeker, een loodgieter en een NASA-astronaut die op het Zuidpoolijs jacht maakt op meteorieten.
- (4) Antarctica is een gevaarlijk en
- 40 vijandig continent, en een ongeluk zit in een klein hoekje. Iedereen die de basis verlaat voor een korte of lange expeditie ‘in het veld’ is verplicht een vier uur durende cursus te volgen
- 45 waarin alle risico’s en veiligheidsmaatregelen de revue passeren. Ik moest er vanmiddag ook aan geloven. Nu weet ik precies hoe ik in geval van nood drie dagen op het ijs
- 50 kan overleven.
- (5) Vanavond klom ik naar de top van Observatory Hill, vanwaar je een prachtig uitzicht hebt over de Ross-
- 55 ijszee, Mount Erebus en de gletsjers van de Royal Society Range. Morgen gaan we het ijs op – hetzelfde ijs dat een eeuw geleden nog de levens van een groep ervaren ontdekkings-
- 60 reizigers opeiste. Maar de National Science Foundation laat niets aan het toeval over, en ik voel me veiliger dan op de snelweg in Nederland. Tegelijkertijd realiseer ik me dat er nu geen kruis zou hebben gestaan
- 65 op ‘Ob Hill’ als Amundsen en Scott aan alle hedendaagse voorschriften en protocollen hadden moeten voldoen. Dan was ook nooit een slordige honderd jaar geleden de
- 70 Zuidpool al voor het eerst bereikt.

naar: Govert Schilling

uit: de Volkskrant, 8 december 2012

Tekst 3 “Ik voel me veiliger dan op de snelweg in Nederland”

- 1p **28** Met welk woord kan de aanblik van McTown het beste worden gekarakteriseerd?
- A campusachtig
 - B industrieel
 - C ouderwets
 - D rommelig
- 3p **29** Blijkens alinea 5 heeft de bemoeienis van de National Science Foundation een voordeel, maar ook een nadeel. Benoem dit voordeel en dit nadeel. Gebruik voor je antwoord niet meer dan 20 woorden.

Uit de tekst blijkt dat de auteur onder de indruk is van het landschap rond Observatory Hill.

- 1p **30** Wat versterkt blijkens de tekst dat gevoel?
- A De omgeving leent zich voor grootse ontdekkingen.
 - B Er is een grote diversiteit aan beroepen vertegenwoordigd.
 - C Het terrein is nog altijd even onherbergzaam als vroeger.
 - D In het gebied gelden strenge veiligheidsmaatregelen.

In de tekst doet zich voortdurend een spanningsveld voor tussen twee tegenstellingen.

- 3p **31** Om welke twee tegenstellingen gaat het? Geef antwoord in termen van twee begrippenparen. Gebruik voor je antwoord niet meer dan 10 woorden.

Tekst 4

Omstreden wetenschap

(1) Het gezag van de wetenschap is tanende – wanneer we althans af-
gaan op uitlatingen van publicisten
en onderzoekers. En het moet ge-
5 zegd: er zijn inderdaad tekenen die
daarop wijzen. Wie herinnert zich niet
de campagne om jonge meisjes te
vaccineren tegen het baarmoeder-
halskanker veroorzakende HPN-
10 virus, die pijnlijk mislukte als gevolg
van een effectief geruchtencircus op
internet; of de uitgelekte e-mails van
onderzoekers van de IPCC, het inter-
nationale panel dat zich bezighoudt
15 met klimaatverandering, waaruit zou
blijken dat zij hun resultaten welbe-
wust manipuleerden. In beide ge-
vallen deden de media volgens
enkele critici méér dan alleen de
20 erosie van het vertrouwen in de
wetenschap weerspiegelen.

(2) Dat deze voorstelling van zaken
te simpel is, blijkt uit de onlangs ver-
schenen bundel *Onzekerheid troef*.
25 *Het betwiste gezag van de weten-
schap* onder redactie van Huub
Dijstelbloem en Rob Hagendijk.
Enquêtes wijzen erop dat een grote
meerderheid van de bevolking nog
30 altijd een groot vertrouwen koestert
in wetenschap en technologie. Een
ander, belangrijker bezwaar dat de
auteurs inbrengen tegen de idee van
een kwijnend prestige van de weten-
35 schap is, dat de vertrouwenskwestie
veel te absoluut gesteld wordt. Om te
begrijpen waarom ‘de’ wetenschap
niet langer over een vanzelfsprekend
gezag beschikt, moet haar positie
40 vanuit een meervoudig perspectief
worden gezien. Onderzoekers en
instellingen opereren immers in een

ingewikkeld politiek en economisch
krachtenveld.

45 (3) De idee dat ‘de’ wetenschap aan
gezag heeft ingeboet, is historisch
gezien aanvechtbaar. Natuurlijk, haar
beoefenaren beschikten in vroegere,
van standsgevoel doortrokken
50 samenlevingen onmiskenbaar over
een zeker prestige. Ook toen waren
echter veel van hun inzichten al
onderwerp van vaak bittere contro-
verses. Veel opvattingen en theo-
55 rieën waren rechtstreeks verbonden
met maatschappelijke en politieke
krachten, zoals de geschiedenis van
uiteenlopende disciplines, van de
medische wetenschap en de ge-
60 schiedschrijving tot de sociale weten-
schappen, laat zien.

(4) Ook nu gaan politieke en weten-
schappelijke meningsverschillen in
veel, vaak saillante gevallen hand in
65 hand. Deze bestrijken een gebied dat
varieert van de biologie en de psy-
chologie tot de economie. Tegelijkertijd
is er een groot verschil met
vroeger: nu speelt de strijd tussen
70 elkaar beconcurrerende opvattingen
zich meer dan ooit af in de media.
Die ontwikkeling begon, wat Neder-
land betreft, in *de Volkskrant*, die al
vroeg furore maakte met geënga-
75 geerde journalistiek over wetenschap
en samenleving en breidde zich in de
volgende decennia gestadig uit.

(5) Of het nu gaat om discussie-
programma’s, opinierubrieken,
80 nieuwsuitzendingen of boeken-
pagina’s – sinds de jaren negentig is
de wetenschapper eenvoudig niet
meer weg te denken uit de media.
Het gezag van de wetenschap is

85 tegenwoordig discursief: het moet,
net als in het geval van politieke en
andere maatschappelijke instituties,
in het communicatieve handelen
worden gerealiseerd. Wetenschap-
90 pers zijn gedwongen zich te verstaan
met de media – zoals ze zich ook

moeten verstaan met andere
krachten die voortdurend op hen
inwerken, te beginnen met politieke,
95 financiële en economische machten.
En iedereen in de wereld van de
wetenschap weet hoe moeilijk dat is
– vooral in deze tijd.

naar: Frank van Vree

uit: De Groene Amsterdammer, 21 maart 2012

Tekst 4 Omstreden wetenschap

In alinea 1 wordt gesteld: “Het gezag van de wetenschap is tanende”.
(regels 1-2)

1p **32** In hoeverre lijkt de auteur van de tekst het eens met deze stelling, afgaande op alinea 1?

De auteur geeft er in alinea 1 blijk van

- A grote bedenkingen te hebben bij deze stelling.
- B het min of meer eens te zijn met deze stelling.
- C het volledig eens te zijn met deze stelling.
- D het volledig oneens te zijn met deze stelling.

Alinea 3 is te lezen als een op zichzelf staande redenering waarin elke zin een specifieke functie heeft.

2p **33** Neem de nummers uit onderstaand schema over en geef per zin aan welke functie die heeft. Je kunt kiezen uit de volgende functies: argument, conclusie, doel, opsomming, stelling, toegeving, toelichting, vergelijking, verklaring, voorbeeld en voorwaarde. Elk van deze termen mag maar één keer worden gebruikt.

Zin	Functie
De idee ... gezien aanvechtbaar. (regels 45-47)	1
Natuurlijk, haar ... zeker prestige. (regels 47-51)	2
Ook toen ... bittere controverses. (regels 51-54)	3
Veel opvattingen ... laat zien. (regels 54-61)	4

Op het eind van alinea 1 wordt gesteld dat de media volgens enkele critici méér deden “dan alleen de erosie van het vertrouwen in de wetenschap weerspiegelen.” (regels 19-21)

1p **34** Wat deden volgens deze critici de media in genoemde gevallen dan nog meer?

De media

- A droegen zelf actief bij aan de afname in vertrouwen van de burgers in de wetenschap.
- B gingen het belang van de afname in vertrouwen van de burgers in de wetenschap relativeren.
- C probeerden de afname in vertrouwen van de burgers in de wetenschap te weerspreken.
- D wilden de afname in vertrouwen van de burgers in de wetenschap verklaren.

- 1p 35 Hoe kan volgens de tekst de huidige verhouding tussen wetenschap en media het beste worden gekarakteriseerd?
- A De media bieden een extra mogelijkheid om wetenschappelijke inzichten aan grote bevolkingsgroepen uit te leggen.
 - B De media vormen het podium waarop wetenschappers steeds vaker hun inzichten moeten demonstreren en uitleggen.
 - C De wetenschap wordt in haar status bedreigd door de geëngageerde journalistiek over wetenschap en samenleving.
 - D Wetenschappers worden steeds vaker door de media uitgenodigd om uitleg te geven over hun werkwijzen.

Stel je voor dat je van de tekst 'Omstreden wetenschap' een samenvatting zou moeten maken. Hieronder staan acht zinnen in alfabetische volgorde; de zinnen zijn al dan niet woordelijk aan de tekst ontleend.

- 4p 36 Noteer de nummers van de vier zinnen die je in een samenvatting van de tekst kunt opnemen.
- 1 De geëngageerde journalistiek draagt in belangrijke mate bij aan de ondermijning van het vertrouwen in de wetenschap.
 - 2 De wetenschap wil haar gezag tegenwoordig graag in het communicatieve handelen realiseren.
 - 3 Een grote meerderheid van de bevolking heeft groot vertrouwen in wetenschap en technologie.
 - 4 Het lijkt tegenwoordig alsof media het vertrouwen in de wetenschap ondermijnen.
 - 5 Politieke en wetenschappelijke meningsverschillen doen zich vooral voor in de sociale en de medische wetenschappen.
 - 6 Tegenwoordig speelt de strijd tussen elkaar beconcurrerende opvattingen zich meer dan ooit af in de media.
 - 7 Veel wetenschappelijke inzichten zijn – net als vroeger – onderwerp van discussie, doordat ze rechtstreeks verbonden zijn met maatschappelijke en politieke krachten.
 - 8 Wetenschappers beschikten in vroegere samenlevingen over prestige, doordat toen alleen rijkere mensen konden studeren.